

Možnost a skutečnost LvH, 2004

Chápání „možnosti“ trpí velkými vnitřními rozpory, a to již u Aristotela, tím spíše však v nové době a také dnes. Ovšem o možnostech a umožnění atd. stále hovoříme, takže je třeba se celé problematice vždy znovu důkladně věnovat. (Tím spíše, že zatím není – jak se mi zdá – oč se opřít; srv. např. Nic. Hartmanna.) Hlavním problémem je povaha těch možností, které považujeme za „reálné“ (tedy skutečné). Jsou takové „reálné“ možnosti skutečné? Opět to záleží na našem chápání skutečnosti. Tradiční myšlení se uchýlovalo k rozlišování „modality“: „možnost“ byla chápána jako jeden z „modů“ skutečnosti. Ale právě tím byla možnost jakožto to, co (ještě) není, prohlášena za skutečnost nějakým způsobem (modem) „jsoucí“. Máme-li se pokusit myšlenkově uchopit „možnost“ jako to, co „skutečně“ ještě není, ale co je v nějakém velmi závažném vztahu k tomu, co „skutečně“ už je, pak se musíme zabývat otázkou základní, bez níž žádný další pokrok nelze udělat. A touto základní otázkou je to, co nám naznačuje již sám jazyk (aspoň tedy český): že se z možnosti, která teprve přichází, aby se stala aktuální skutečností, může taková aktuální skutečnost stát pouze skrze skutek: možnost má být skutkem uskutečněna a tak převedena z pouhé možnosti v opravdovou, „aktuální“ skutečnost. Skutek, ať je však vždycky a nutně něčím skutkem, něčím aktem, něčím výkonem. Možnost se tak nemůže stát plnohodnotnou skutečností bez asistence aktivního subjektu. Proti tomu je možno uvést tisíce příkladů, kdy nějaký děj startuje bez zjevného činu, skutku, aktu nějakého subjektu. Právě proto je třeba principiálně rozlišovat „pravé“ možnosti, k jejich uskutečnění je takového subjektu nezbytně zapotřebí, od „nepravých“ možností, jejichž „uskutečnění“ je na viditelných, zřejmých subjektech zcela nezávislé (otázkou je ovšem, nakolik je „zcela“ nezávislé na subjektech několikanásobně nižších úrovních, které nejsou tak zřejmé a už vůbec ne tak spektakulárně aktivní, aby to odpovídalo spektakulárnosti výsledku. (To přichází v úvahu především na kvantové úrovni, která se našim jinak běžným zkušenostem značně vymyká.) Právě zaměňování či směšování tohoto dvojího typu či druhu uskutečňujících se možností vedlo odedávna k falešným závěrům.

(Písek, 040211-2.)